

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark N33 provincie Groningen

Toetsingsadvies over het milieueffectrapport

22 december 2016 / projectnummer: 2589

1. Oordeel over het MER

Samenwerkingsverband Windpark N33¹ en RWE Innogy Windpower Netherlands willen samen een windpark realiseren in Menterwolde, Oldambt en Veendam. Het park ligt langs de N33 van Veendam naar de Rijksweg A7. Het park zal een totaalvermogen van ongeveer 120 megawatt (MW) krijgen. Om het park mogelijk te maken hebben de ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu een Rijksinpassingsplan opgesteld. Daarnaast zijn voor het park verschillende vergunningen nodig. Voorafgaand aan de besluitvorming hierover zijn de milieugevolgen onderzocht in een milieueffectrapport (MER).

Aan de Commissie voor de milieueffectrapportage (hierna 'de Commissie')² is gevraagd om de juistheid en de volledigheid van het MER te toetsen. Eerder heeft de Commissie het MER tussentijds getoetst.³ Op basis van dit advies is een aanvulling en een nieuwe samenvatting opgesteld. De Commissie beschouwt deze drie documenten (tussentijds getoetst MER, aanvulling, nieuwe samenvatting) in dit advies als het MER voor windpark N33, verder het MER.

Bevindingen MER

Het MER beschrijft 6 inrichtingsvarianten voor het windpark. De varianten bestaan uit 23–35 turbines (met een totaalvermogen van ca 102–173 MW), die telkens anders verdeeld zijn over de opstellingsruimte. Uit het MER blijkt ook dat het zoekgebied voor turbines naar het oosten is verruimd, om een optimale invulling van het plangebied mogelijk te maken. Daarnaast zijn 3 extra inrichtingsvarianten onderzocht met 26 turbines van 4,2 MW. Deze varianten zijn vergeleken met het voorkeursalternatief. Hieruit blijkt dat toepassing van 4,2 MW turbines ten opzichte van het voorkeursalternatief (35 turbines van de 3,2 MW-klasse) leidt tot een 5–6% lagere energieopbrengst⁴. Deze opbrengstderving kan nu worden afgewogen tegen de positieve gevolgen van fors minder turbines (9 stuks) voor het landschap.

De Commissie vindt dat het MER met deze extra inrichtingsvarianten⁵ voldoende milieu-informatie biedt om een keuze te kunnen maken.

Oordeel

De Commissie concludeert dat het MER een goed beeld geeft van de gevolgen van het voorplan voor de leefomgeving, de natuur, het landschap, de veiligheid en de energieopbrengst. Een hoge informatiedichtheid gaat daarbij samen met een goede leesbaarheid. Het

---

¹ Dit samenwerkingsverband bestaat uit Blaaswind BV van grondeigenaren uit Veendam en Menterwolde en Yard Energy.

² De samenstelling van de werkgroep van de Commissie, haar werkwijze en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. Zie ook www.commissiemer.nl door projectnummer 2589 in te vullen in het zoekvak.

³ Zie hiervoor <http://api.commissiemer.nl/docs/mer/p25/p2589/a2589tts.pdf>.

⁴ Afhankelijk van de uiteindelijke turbinekeuze door de initiatiefnemers kan dit verschil variëren.

⁵ Veel zienswijzen vragen om uitwerking van andere inrichtingsvarianten en optimalisaties. De Commissie stelt vast dat uit het onderzoek opgemaakt kan worden dat andere nog niet onderzochte optimalisaties met 4,2 MW-turbines technisch mogelijk zijn. De Commissie constateert op basis van de extra inrichtingsvarianten ook dat niet alle wensen zonder meer combineerbaar zijn. Wanneer bijvoorbeeld een afstand > 1.400 meter ten Noorden van Meeden wordt aangehouden én geen turbines worden geplaatst in deelgebied zuid en midden levert dit te weinig opgesteld vermogen op (18–20 turbines), tenzij extra turbines worden bijgeplaatst aan de westkant zoals in variant 6 in het MER is aangehouden, met turbines dichterbij woningen in Zuidbroek.

MER biedt inzicht in de mogelijkheden om bij het verdelen van de turbines over het plangebied rekening te houden met het landschap, de leefomgeving⁶, de energieopbrengst en de veiligheid.⁷ De keuzemogelijkheden om bij het inpassingsplan rekening te houden met het milieu zijn goed zichtbaar. Het MER laat ook zien dat voor andere aspecten, zoals de natuur, er geen belangrijke verschillen zijn tussen de varianten.

De Commissie is dan ook van oordeel dat het MER voldoende milieu-informatie bevat om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen bij een besluit over het windpark.

In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe en doet zij aanbevelingen over de (verdere) beperking van de nachtelijke hinder door verlichting, over de 'nieuwe natuurtoets' en over 'de onderbouwing van de geschiktheid van het gebied ten noorden van de A7'. Daarmee wil zij bijdragen aan de kwaliteit van de verdere besluitvorming.

2. Toelichting op het oordeel met aanbevelingen

2.1 Verlichting windpark

De Commissie adviseerde in haar tussentijdse advies om in het MER mogelijkheden te beschrijven om de lichthinder door nachtelijke signaalverlichting van de turbines te beperken.⁸ De Commissie heeft tijdens een locatiebezoek aan het plangebied begrepen dat zowel de gemeenten als de initiatiefnemers en de omwonenden dit onderwerp erg belangrijk vinden.

Het MER geeft (nu) een overzicht van die mogelijkheden, maar gaat bij de effectbeoordeling nog uit van 'standaard' obstakelverlichting op elke windturbine. Het (ontwerp) inpassingsplan stelt echter dat het wenselijk is de zichtbaarheid van de lichten te beperken omdat dat als storend wordt ervaren. In het nog op te stellen verlichtingsplan, dat aan de Inspectie Leefomgeving en Transport ter goedkeuring zal worden voorgelegd, zal worden opgenomen hoe de intensiteit van de verlichting voor de schemer- en nachtperiode wordt verminderd.⁹ Mede gezien het belang van dit onderwerp adviseert de Commissie om nu al meer duidelijkheid te geven over de aard van de maatregelen.¹⁰

Het MER en inpassingsplan geven tot slot aan dat een nieuwe circulaire van de Inspectie Leefomgeving en Transport binnenkort wellicht ruimere mogelijkheden biedt om lichthinder terug te dringen. De Commissie adviseert bij de besluitvorming hiermee rekening te houden.

---

⁶ Door afstanden tot bebouwing te variëren.

⁷ De veiligheid is bijvoorbeeld afhankelijk van de afstand tot aardgastransportleidingen.

⁸ Van de initiatiefnemers (RWE) heeft zij hierover destijds informatie ontvangen. Hieruit bleek dat er diverse kansrijke opties zijn om nachtelijke lichthinder terug te dringen. Denk aan het Obstacle Collision Avoidance System (OCAS) en lichtsignalering gekoppeld aan radardetectie.

⁹ Zie het inpassingsplan pagina 78.

¹⁰ In het naastgelegen windpark Drentse Monden heeft de minister van Economische zaken bijvoorbeeld al bij het inpassingsplan (vooruitlopend op het verlichtingsplan) besloten dat de rode lampen die elke windturbine 's nachts moet voeren, vastbrandend in plaats van knipperend worden en dat bij 5 kilometer zicht de verlichting met 70% wordt gedimd en bij meer dan 10 kilometer zicht met 90%.

2.2 Gevolgen voor de Natuur buiten het Natuurnetwerk Nederland

De Commissie heeft in haar tussentijdse toetsingsadvies geadviseerd in het MER te verduidelijken hoe met het leefgebied voor akkervogels is omgegaan. Vanwege veranderingen in provinciaal beleid¹¹ is er voor gekozen om niet alleen deze ontbrekende informatie aan te vullen maar ook delen van de natuurtoets te vervangen. De Commissie heeft deze gewijzigde tekst opnieuw beoordeeld.

2.2.1 Leefgebied Akkervogels

Een deel van het plangebied ligt in het provinciaal aangewezen 'Leefgebied Akkervogels'. In de aanvulling is beschreven dat ca. 12,5 hectare (ha) akkergebied door (tijdelijk) ruimtebeslag en door verstoring minder geschikt wordt als broedgebied voor akkervogels. In de natuurtoets is gemotiveerd dat het verlies van het leefgebied zodanig gering is dat effecten op populaties van akkervogels verwaarloosbaar zijn. Zogenaamde 'significante afbreuk van de beschermde waarden van leefgebied Akkervogels'¹² wordt dan ook uitgesloten.

De provincie heeft dit gebied ook als zoekgebied aangewezen voor agrarisch natuur en landschapsbeheer. Het gebied lijkt hiervoor nu minder geschikt vanwege het windpark.¹³ De Commissie adviseert hiermee rekening te houden.¹⁴

2.2.2 Bosje Spoordijk

In de natuurtoets is beschreven dat door de turbine die in het zogenaamde 'Bosje Spoordijk' wordt geplaatst, 0,6 ha bos verloren gaat. De Omgevingsverordening verplicht in deze gevallen tot compensatie¹⁵. De natuurtoets en het inpassingsplan houden daarom rekening met 0,84 ha compensatie.

In de berekening van de benodigde compensatie is uitgegaan van een verstoringcontour van 50 meter voor vogels rondom de windturbine. De Commissie mist een navolgbare onderbou-

---

¹¹ De Omgevingsverordening Provincie Groningen 2016 is op 1 juni 2016 door GS vastgesteld en op 12 juli 2016 in werking getreden. Dit toetsingskader is in de afweging betrokken (§ 6.5.1. Ontwerp-inpassingsplan). De verordening is gebruikt als basis voor de effectbeoordeling en het onderbouwen van de compensatieopgave.

¹² Zie Artikel 2.48.2, eerste lid van de Omgevingsverordening.

¹³ In het kader van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) dient een deel van het leefgebied van beschermde agrarische soorten, waaronder open akkergebied in Groningen, gericht beheerd te worden als ANLb-gebied. Percelen met agrarisch natuurbeheer trekken in broedseizoen en in de winter veel vogels aan, die dan in aanvaring kunnen komen met windturbines. ANLb zou op deze locatie dan een averechts effect kunnen hebben. Zie ook <http://www.portaal-natuurenlandschap.nl/themas/vernieuwd-stelsel-agrarisch-natuurbeheer/over-het-agrarisch-natuurbeheer-2016/>.

¹⁴ Uit een mondelinge toelichting van het ministerie van EZ aan de Commissie (14 december 2016) heeft de Commissie begrepen dat hierover al overleg met de provincie is geweest.

¹⁵ Zie Artikel 2.47 (Bos- en natuurgebieden buiten het Natuurnetwerk Nederland) van de Omgevingsverordening.

wing waarom deze verstoringafstand op deze locatie als 'worst case' kan worden beschouwd.¹⁶ Daarom adviseert de Commissie de compensatieopgave op dit punt nader te onderbouwen en indien nodig aan te passen. De Commissie verwacht overigens dat gelijkwaardige compensatie mogelijk is.¹⁷

2.3 Turbines ten noorden Rijksweg A7

De gemeente Menterwolde heeft een voorstel gedaan om turbines die het dichtst bij Meeden liggen ten noorden van de Rijksweg A7 te plaatsten (dit voorstel is uitgewerkt in een studie van landschapsarchitecten Bosch Slabbers). Volgens één van de initiatiefnemers (RWE) is, gezien het grote aantal ondergrondse leidingen in dat gebied, de ruimte voor plaatsing van windturbines erg beperkt. Daardoor zou geen herkenbaar plaatsingspatroon mogelijk zijn, alleen een zwermopstelling. Deze informatie was logischerwijs nog niet in het MER opgenomen omdat het gebied boven de A7 buiten het plangebied ligt en dus buiten de scope van het MER.

De Commissie gaf daarom in haar tussentijdse toetsingsadvies in overweging ook de (on)mogelijkheden en milieuvor- en nadelen van plaatsing van windturbines ten noorden van A7 te beschrijven zodat hierover duidelijkheid ontstaat. Het MER legt uit dat dit advies niet is overgenomen omdat het gebied ten noorden van de A7 buiten het gebied valt dat voor groot-schalige windenergie is aangewezen, zowel in provinciaal beleid (POP) als in het rijksbeleid (SWOL).

In het MER is eerder het zoekgebied – vanwege milieuoptymalisaties – elders in de gemeente Menterwolde ook uitgebreid naar gebieden die buiten bovengenoemd provinciaal en rijksbeleid vielen. Verschillende zienswijzen wijzen op deze schijnbare inconsistentie en stellen vragen naar aanleiding van de studie van Bosch Slabbers. Om deze reden gaat de Commissie hieronder kort in op deze studie.

De Bosch Slabbers-studie laat naar mening van de Commissie op hoofdlijnen goed de (on)mogelijkheden van turbines boven de A7 zien. Hierbij merkt de Commissie op dat de uitvoerbaarheid van de opstellingpatronen van windturbines in deze studie niet in detail is onderzocht. Dit kan conclusies over (on)mogelijkheden veranderen. Uit de studie blijken naar mening van de Commissie wel dat er geen belangrijke landschappelijke voordelen zijn om het zoekgebied uit te breiden naar het gebied ten noorden van de A7.¹⁸ De Commissie adviseert daarom de Bosch Slabbers-studie bij de beantwoording van zienswijzen te betrekken.

---

¹⁶ In de aanvulling wordt op pagina 11 van de aanvullende notitie van Bureau Waardenburg aangegeven dat sommige vogelsoorten op een grotere afstand verstoord kunnen worden (verschillende spechtsoorten), of de directe omgeving van windturbines in bos kunnen mijden (o.a. Buizerd).

¹⁷ De Commissie schat in dat dit mogelijk is vanwege de geringe oppervlakte en de naar haar inschatting 'gemiddelde' actuele ecologische kwaliteit van het bosje.

¹⁸ Het onderzoek van Bosch Slabbers (dit onderzoek wordt ook aangehaald in de zienswijze van stichting platform Tegenwind N33) dat in opdracht van de gemeente Menterwolde is uitgevoerd laat verschillende opstellingspatronen zien voor windturbines onder en boven de A7. De studie gaat uit van de harde randvoorwaarde dat de afstand tot de dorpen minimaal 2 km moet zijn en moest rekening houden met de aanwezige belemmeringen in het gebied ten noorden van de A7. Door deze randvoorwaarden ontstaat landschappelijk een restvorm wat lijkt op een driehoek en waar een losse rangschikking van windturbines uit komt, een zwerm. Hier ligt geen achterliggende gedachte/filosofie aan ten grondslag hoe deze turbines op een landschappelijk acceptabele manier in te passen in het veenkoloniale landschap. Er is

2.4 Zienswijzen

De Commissie heeft een grote hoeveelheid zienswijzen en adviezen ontvangen van goede kwaliteit. Het valt de Commissie op dat in veel zienswijzen ingegaan wordt op de nut- en noodzaak van een windpark, de gekozen locatie in de veenkoloniën en het gevolgde participatie- en besluitvormingsproces. De Commissie gaat tegelijkertijd in dit advies maar beperkt in op deze onderwerpen, zij licht dit hieronder kort toe.

De Commissie beperkt zich in haar adviezen tot het beoordelen van de juistheid en volledigheid van de milieu-informatie, in dit geval over windpark N33.¹⁹ Dat betekent dat zij bijvoorbeeld de volgende onderwerpen niet bij haar advisering betreft:

- de eerder gemaakte keuze van de nationale overheid voor windenergie en dus de milieuverschillen met andere methoden voor het opwekken van duurzame energie;²⁰
- de aanvaardbaarheid van wettelijke normen (zoals voor geluid en slagschaduw);^{21,22}
- mogelijke financiële en economische gevolgen (inclusief planschade) van het voornemen;
- de invulling van het participatieproces;
- de juistheid van de gevolgde procedures.

---

eerder door Veenenbos en Bosch (2012) een integrale landschappelijk visie opgesteld voor het totale gebied van de Drents-Groningse Veenkoloniën. De studie stelt voor om in dit grootschalige 'rationele' landschap te werken met een opstellingspatroon van lange lijnen. Een zwerm past landschappelijk niet goed binnen deze visie. De grote drie-hoek/zwerm in de studie van Bosch Slabbers is groter en uitgerechter dan het VKA uit het MER en veroorzaakt daardoor ook een veel groter horizon-beslag. De zwerm wordt daarnaast doorsneden door de A7 en de turbines in de zwerm hebben allen een andere afstand tot de A7. Hierdoor scoren deze modellen naar mening van de Commissie landschappelijk minder goed dan de modellen uit het MER. Om landschappelijke redenen ligt uitbreiding van het zoekgebied ten Noorden van de A7 daarom niet voor de hand, er zijn hier immers geen verdergaande optimalisaties te verwachten. De Commissie wijst erop dat in de aanvulling op het MER ten opzichte van het VKA nu extra inrichtingsvarianten beschikbaar zijn, waarbij de opstelling compacter wordt en de afstand tot Meeden groter dan in het VKA. Deze varianten laten wel zien dat er ruimte is voor een verdere landschappelijke verbetering ten opzichte van het VKA. Uit de ontwerpbesluiten blijkt dat hiervoor niet gekozen zal worden.

¹⁹ Tijdens de toetsing gaat de Commissie na of het MER voldoende juiste informatie bevat om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen in het besluit. De Commissie gaat bij het toetsen uit van de wettelijke eisen voor de inhoud van een MER, zoals aangegeven in artikel 7.7 dan wel 7.23 van de Wet milieubeheer, en van eventuele documenten over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Indien informatie ontbreekt, onvolledig of onjuist is, beoordeelt de Commissie of die informatie essentieel is voor een besluit over het voornemen. Daarvan is sprake als aanvullende informatie in de ogen van de Commissie kan leiden tot andere afwegingen. In die gevallen adviseert de Commissie de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te stellen, vóór het besluit wordt genomen. Opmerkingen over niet-essentiële tekortkomingen in het MER worden in het toetsingsadvies opgenomen voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. De Commissie richt zich in het advies dus op hoofdzaken die van belang zijn voor de besluitvorming en gaat niet in op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang

²⁰ Om deze reden gaat de Commissie bijvoorbeeld niet in op genoemde zonne-energie alternatieven.

²¹ De zienswijze van stichting platform Tegenwind N33 stelt onder meer dat de geluidsberekeningen in het MER niet toereikend zijn omdat woningen dichtbij het park onterecht als zogenaamde 'sfeer'-woningen zijn aangemerkt. De Commissie vindt dat het MER duidelijk aangeeft welke woningen als sfeerwoningen gezien moeten worden (in het MER beschreven als 'woningen van de initiatiefnemers die in de sfeer van het windpark liggen'), hiermee is rekening gehouden in het onderzoek in het MER, in de zin dat bij deze woningen niet getoetst wordt aan geluid-, slagschaduw-, en veiligheidsnormen (zie pagina 56 en 57 van het MER). De Commissie vindt het onderzoek bij het MER daarmee compleet en volledig, zij gaat er hierbij vanuit dat er functionele binding is tussen de sfeerwoningen en windpark N33, zodat er sprake is van een uitvoerbaar alternatief.

²² Veel zienswijzen stellen dat wettelijke normen (bijvoorbeeld voor slagschaduw) tekort schieten om de gezondheid van omwonenden te beschermen. De Commissie kan niet ingaan op de aanvaardbaarheid van wettelijke normen. Zij controleert wel of de milieueffecten goed beschreven zijn. Het MER laat voor veel aspecten (zoals geluid en slagschaduw) ook de belasting onder de wettelijke normen goed zien, zodat hiermee – desgewenst – rekening gehouden kan worden.

BIJLAGE 1: Projectgegevens toetsing MER

Initiatiefnemer: Samenwerkingsverband windpark N33, RWE Innogy Windpower Netherlands

Bevoegd gezag: Ministers van Economische Zaken en van Infrastructuur en Milieu

Besluit: Rijksinpassingplan en vergunningen

Categorie Besluit m.e.r.: D22.2

Activiteit: Samenwerkingsverband Windpark N33 en RWE Innogy Windpower Netherlands willen samen een windpark realiseren in Menterwolde, Oldambt en Veendam. Het park ligt langs de N33, van Veendam naar de Rijksweg A7. Het park krijgt een totaalvermogen van minimaal 100 megawatt (MW). Om het park mogelijk te maken is een Rijksinpassingsplan opgesteld. Daarnaast zijn voor het park verschillende vergunningen nodig.

Procedurele gegevens:

Adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r.: 14 september 2011

Aankondiging start procedure: 14 oktober 2011

Ter inzage legging van de informatie over het voornemen: 14 oktober 2011 t/m 25 november 2011

Advies reikwijdte en detailniveau uitgebracht: 22 december 2011

Advies uitgebracht: 13 april 2016

Ter inzage legging milieueffectrapport: 30 september t/m 10 november 2016

Toetsingsadvies uitgebracht: 22 december 2016

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen bestaande uit enkele deskundigen, een voorzitter en een werkgroepsecretaris. Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

dhr. ir. P. van der Boom

dhr. drs. S.J. Harkema (secretaris)

dhr. ing. C.P. Slijpen

dhr. ir. J.H. van der Vlist (voorzitter)

dhr. ing. R.L. Vogel

Werkwijze Commissie bij toetsing:

Tijdens de toetsing gaat de Commissie na of het MER voldoende juiste informatie bevat om het milieubelang volwaardig mee te kunnen wegen in het besluit. De Commissie gaat bij het toetsen uit van de wettelijke eisen voor de inhoud van een MER, zoals aangegeven in artikel 7.7 dan wel 7.23 van de Wet milieubeheer, en van eventuele documenten over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Indien informatie ontbreekt, onvolledig of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij dit een essentiële tekortkoming vindt. Daarvan is sprake als aanvullende informatie in de ogen van de Commissie kan leiden tot andere afwegingen. In die gevallen adviseert de Commissie de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te stellen, vóór het besluit wordt genomen. Opmerkingen over niet-essentiële tekortkomingen in het MER worden in het toetsingsadvies opgenomen voor zover ze kunnen worden verwerkt tot duidelijke aanbevelingen voor het bevoegde gezag. De Commissie richt zich in het advies dus op hoofdzaken

die van belang zijn voor de besluitvorming en gaat niet in op onjuistheden of onvolkomenheden van ondergeschikt belang. Zie voor meer informatie over de werkwijze van de Commissie: <http://www.commissiener.nl/advisering/watbiedtdecommissie>

Betrokken documenten:

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiener.nl projectnummer [2589](#) in te vullen in het zoekvak.

De Commissie heeft kennis genomen van de zienswijzen en adviezen, die zij tot en met 16 november 2016 van het bevoegd gezag heeft ontvangen. Zij heeft deze, voor zover relevant voor m.e.r., in haar advies verwerkt.

Bezoekadres

A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

Postadres

Postbus 2345
3500 GH Utrecht

t 030-2347666

e mer@eia.nl

w commissiemer.nl

